

PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL JURISDICȚIILOR INTERNAȚIONALE

HUMAN RIGHTS PROTECTION WITHIN INTERNATIONAL JURISDICTIONS

Drd. Lisa-Maria ACHIMESCU*

Există la nivel internațional o pleoră de instrumente, mecanisme, jurisdicții, toate contruite în jurul conceptului de drepturi ale omului. Această veritabilă religie a secolului XXI a generat crearea celor mai complexe sisteme normative și a ridicat unele dintre cele mai complexe întrebări, pornind de la conținutul și până la validitatea conceptuală a ceea ce numim drepturile omului. În acest articol voi analiza modul de soluționare a conflictelor de competență în material jurisdicțiilor internaționale, în material drepturilor omului, cu specială privire asupra Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și modul în care acest conflict de competență afectează ierarhia normelor.

There exists, within the international legal order, a plethora of instruments, mechanisms and jurisdictions, all constructed around human rights. This XXIst century religion has yielded the most complex normative systems and has raised questions varying from its own conceptual validity to that of norm creation in the contemporary legal framework. The purpose of this analysis is to underline the specific characteristics of international human rights jurisdictions, with a special view onto the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union, how such jurisdictions interact, how do competing jurisdictions affect the hierarchy of norms.

Cuvinte-cheie: jurisdicție internațională; jurisdicții concurente; drepturile omului.

Keywords: international jurisdiction; competing jurisdictions; human rights.

Declarația universală a drepturilor omului, din 1948¹, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, din 1965², Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, din 1966³, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, din 1966⁴, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, din 1979⁵, Convenția împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante, din 1984⁶, Convenția cu privire la drepturile copilului din 1989⁷, Convenția internațională pentru protecția persoanelor împotriva disparițiilor forțate din 2006; poate continua să curgă cerneală cât pentru un dicționar al limbii române și probabil nu am putea epuiza toate tratatele, jurisdicțiile, conferințele, recomandările, mecanismele internaționale, instituțiile regionale și, bineînțeles, jurisprudența

relevantă în materie. Dacă alegem să privim dintr-o perspectivă strict *logistică*, sistemul internațional de protecție al drepturilor omului este unul *blindat*, cel puțin din punct de vedere formal.

În acest context, putem face un exercițiu de gândire; să presupunem că avem, localizată în China, o fabrică producătoare de tricouri. Această fabrică produce 10.000 de tricouri în fiecare zi, având un cost marginal de 5 cenți per fiecare 10 tricouri, muncitorii fiind, în mare majoritate, copii, care lucrează cu sub 2 cenți pe oră, în jur de 12 ore pe zi. Tricourile sunt exportate în Europa, unde sunt vândute la prețuri între 20 și 30 de euro bucata. Care este dreptul aplicabil în speță? Prevederile relevante din Carta ONU, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Convenția cu privire la drepturile copilului și, bineînțeles, Convenția privind munca forțată. Din punct de vedere teoretic, putem aduce numeroase capete de acuzare, putem interzice importul produselor menționate, situația poate fi adusă înaintea jurisdicțiilor internaționale, și se

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: lisa.achimescu@gmail.com

pot ridica probleme de răspundere internațională a statelor. Răspunsul simplist, vădit utopic și evident neangrenat în realitățile concrete ale secolului contemporan ridică totuși un semnal de alarmă. De ce soluția evident corectă este și soluția imposibil de aplicat?

În ceea ce privește soluționarea pe cale jurisdicțională a problemei, este un lucru bine cunoscut că jurisdicțiile internaționale depind de consimțământul părților și că niciun stat nu poate fi adus în fața unei jurisdicții internaționale, a unui tribunal arbitral sau a oricărui alt organ în absența consimțământului⁸. Cu atât mai mult, este necesar consimțământul pentru soluționarea unui diferend prin mijloace politico-diplomatice.

Exercițiul anterior de gândire nu vine pentru a nega de o manieră absolută eficiența drepturilor omului, ori ca o declarație a futilității instrumentelor numeroase de tip *soft law*. Exercițiul subliniază carențele existente în cadrul sistemului internațional de protecție a drepturilor omului, precizând care sunt acele zone specifice asupra cărora este necesară o mai profundă analiză. Proliferarea jurisdicțiilor internaționale, eventualele *coeziuni* ce pot apărea în cadrul acestora, funcționarea mecanismelor de implementare a drepturilor omului ulterior obținerii unei hotărâri, divergențele jurisprudențiale și, nu în ultimul rând, modul în care toate acestea afectează ordinea juridică internă a unui stat.

Ce este de fapt o jurisdicție și care este specificul jurisdicțiilor în materia drepturilor omului

Prin *jurisdicție internațională* se înțelege un organ arbitral sau judiciar instituit prin acordul dintre state sau alte subiecte de drept internațional, în vederea soluționării diferendelor internaționale apărute sau care ar putea să apară; totodată, termenul mai poate desemna *împuternicirea acordată* de părțile unui diferend⁹ unui astfel de organ pentru a-l soluționa, *competența* acestuia de a soluționa un diferend internațional or însăși *competența materială* a unei instanțe¹⁰. Prin *diferend internațional* se înțelege un dezacord declarat între două sau mai multe subiecte de drept internațional cu privire la un drept, o pretenție sau un interes, o neînțelegere asupra unei probleme de drept sau/și de fapt, cu privire la care părțile au formulat deja pretenții sau/și contrapretenții, susținute prin argumente juridice, o opoziție de teze juridice.

În acest articol nu vor fi detaliate jurisdicțiile relevante în materia drepturilor omului în ceea ce privește înființarea, organizarea, competența ori procedurile specifice fiecăreia, dar este necesară menționarea criteriilor generale, indentificate în rândul majorității acestora, necesare a fi îndeplinite pentru ca un organ judiciar să își poată exercita competența, și anume:

- statul pârât trebuie să fi ratificat tratatul alături de eventualele sale protocoale adiționale prin care se conferă jurisdicție curții;
- ratificarea trebuie să fi avut loc anterior pretinselor încălcări ale drepturilor omului ce ar urma să fie supuse curții;
- plângerea introdusă trebuie să aibă în vedere încălcări substanțiale asupra cărora statul pârât nu a formulat rezerve în momentul semnării/aderării;
- reclamantul trebuie să fi epuizat căile de atac interne accesibile acestuia;
- plângerea trebuie să fi fost formulată în termenul prevăzut, curgerea acestuia începând de la epuizarea căilor de atac interne;
- plângerea trebuie să nu se afle, concomitent, pe rolul mai multor instanțe internaționale¹¹.

În ceea ce privește calitatea procesuală activă, regula generală este aceea conform căreia se pot adresa direct curților internaționale numai acele persoane direct afectate de către încălcarea unei prevederi substanțiale ale tratatelor ce stau la baza jurisdicțiilor internaționale în materie, nefiind admise reclamațiile de tipul *actio popularis*. Excepții există totuși în cadrul Curții Intramericane a Drepturilor Omului, unde sunt acceptate plângeri formulate de către terți ori a unor organizații nonguvernamentale constituite în mod legal pe teritoriul statului de reședință ori de cetățenie al victimei. În ceea ce privește Curtea Europeană a Drepturilor Omului, într-o cauză recentă¹², aceasta a acceptat posibilitatea că într-o cauză o organizație nonguvernamentală a depus plângere în numele unui cetățean român.

Astfel, putem observa că un element de specificitate al jurisdicțiilor internaționale în materia drepturilor omului este acela al calității procesuale active ce se conferă persoanelor fizice. Astfel, în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și a Curții Intramericane a Drepturilor Omului,

acestea pot fi sesizate de persoane, organizații nonguvernamentale care acționează în domeniu, grupuri de persoane fizice, spre deosebire de alte jurisdicții internaționale în care părți sunt, cu preponderență, statele, societățile transnaționale, organele specializate ONU etc. Același lucru este valabil și în ceea ce privește Curtea Africană a Drepturilor Omului, însă analiza jurisprudenței și a activității acesteia nu va face obiectul de analiză al prezentei lucrări.

Convergență sau concurență în cadrul jurisdicțiilor internaționale în materia protecției drepturilor omului?

*Pare de neconceput că numai în urmă cu câteva secole înainte de pășirea Europei în secolul XXI, ca paragon al virtuților internaționale, o uniune/comunitate de valori alături de un sistem de relații interstatale, susținute atât de europeni, cât și de noneuropeni, fixau exemplul de urmat pentru toți*¹³.

Fie că suntem, ori nu, de acord cu declarația lui Tony Judt, putem declara cu certitudine că existența unor valori comune europene, ori încercarea de a crea un asemenea patrimoniu cultural, dacă refuzăm ideea existenței cu adevărat a unui fond european comun tuturor statelor bătrânului continent, trebuie să recunoaștem că istoria politică și instituțională a Europei este, cel puțin cu începere din secolul trecut, intim legată de conceptul *drepturilor omului*. Sionaidh Douglas-Scott spunea că istoria drepturilor omului în Europa este tot una cu istoria interacțiunii dintre Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului¹⁴. Astfel, putem asimila *drepturile omului* cu un vector unificator în cadrul ideologiei europene, însă, se poate ridica problema interacțiunii celor două curți.

La momentul genezei celor două Curți, problematica interacțiunii dintre cele două nu se pune, având în vedere ca doar una era concepută pentru a-și exercita jurisdicția asupra problemelor referitoare la drepturile omului, și anume, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care funcționa sub auspiciile Consiliului Europei. Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene, supranumit tratatul CEE semnat la Roma în 1957, viza probleme privind crearea unei piețe comune generalizate, semnatarii neincluzând în cadrul prevederilor acestuia referiri la drepturile omului¹⁵, referiri succinte existând cu privire la *nondiscriminare pe*

temeiul naționalității ori egalitatea de tratament între bărbați și femei, numai odată cu Tratatul privind Uniunea Europeană, supranumit *Tratatul de la Maastricht*, din 1992.

În pofida acestui fapt, dezvoltarea dreptului, numit astăzi *al Uniunii Europene*, s-a produs treptat, și preponderent pe cale jurisprudencială, simpla lectură a tratatelor fondatoare nefiind suficientă pentru a înțelege ramificațiile reale ale acestui sistem de drept, unic atât din punct de vedere al continutului său dezvoltării, dar și a permanentei extinderi a domeniilor *acoperite* de legislația europeană. Pornind de la un deziderat economic, al pieței comune și al liberalizării frontierelor, la Curtea de la Luxembourg s-a statuat pentru prima oară asupra problemei valorii drepturilor fundamentale ale omului în cadrul ordinii juridice a Comunității Economice Europene de atunci, în cauza *Handelsgesellschaft*¹⁶, „respectarea drepturilor fundamentale face parte integrantă din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de Curtea de Justiție întrucât protejarea acestor drepturi, care se inspiră din tradițiile constituționale comune statelor membre, trebuie să fie asigurată în cadrul structurii și obiectivelor Comunității; întrucât este necesar, prin urmare, să se examineze, în lumina îndoielilor exprimate de tribunalul administrativ, dacă sistemul de garanții a adus atingere drepturilor cu caracter fundamental a căror respectare trebuie să fie asigurată în ordinea juridică comunitară”, această cauză fiind considerată punctul de început al extinderii jurisdicției Curții și asupra problemelor ce țin de *drepturilor omului*.

Evoluțiile jurisprudenciale ale Curții de la Luxembourg au statuat, treptat, *primatul dreptului Uniunii Europene* asupra dreptului național, cu consecințele dezvoltării doctrinei efectului și aplicabilității directe¹⁷, astfel, după cum dreptul național nu putea avea prevalență asupra dreptului comunitar, *definirea și protejarea drepturilor fundamentale ale omului* erau considerate ca derivând din tradițiile constituționale ale statelor membre și făcând parte din sistemul comunitar. Se poate ridica atunci problema, în contextul conturării a două Curți Europene cu competență în materia drepturilor omului cum vor interacționa acestea, cum se va stabili competența uneia în defavoarea celeilalte și dacă există unitate jurisprudencială în cadrul hotărârilor acestora.

Pentru a facilita această analiză, trebuie observate următoarele situații potențiale:

- cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului se pronunță asupra unei încălcări a prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului, fără a exista o componentă de drept al Uniunii Europene (putem spune că aceasta este *ipoteza clasică de lucru* pentru Curtea de la Strasbourg);
- cazul în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene este chemată să se pronunțe asupra încălcărilor drepturilor omului de către instituțiile UE;
- cazul în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene este chemată să se pronunțe asupra încălcărilor generate de implementarea ori aplicarea dreptului Uniunii Europene de către statele membre;
- cazul în care Curtea de la Strasbourg este chemată să se pronunțe asupra pretinselor încălcări aduse de către sau prin aplicarea dreptului Uniunii Europene¹⁸.

Ipoteza clasică a exercitării jurisdicției Curții Europene a Drepturilor Omului nu ridică probleme în contextul analizei propuse în acest articol, în acest caz Curtea pronunțându-se asupra conformității conduitei unui stat cu prevederile Convenției. Este vorba despre aplicarea *testului de convenționalitate asupra unei situații specifice*. Un exemplu în acest sens este Cauza *Dudgeon*¹⁹, în care Curtea s-a pronunțat asupra conformității cu Art. 8(1) a prevederilor legislației irlandeze, care interzicea căsătoriile ori parteneriatele civile între persoanele de același sex.

Cu privire la a doua ipoteză expusă, și anume cazul în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene este chemată să se pronunțe asupra încălcărilor drepturilor omului de către instituțiile UE, trebuie reamintit faptul că anterior adoptării Cartei fundamentale a Uniunii Europene nu exista un catalog de drepturi recunoscute și protejate de către Uniunea Europeană, acestea fiind indentificate de o manieră generică. Un rol definitoriu în încorporarea cerinței respectării drepturilor omului ca însăși o condiție a legalității dreptului comunitar l-a avut Curtea Constituțională a Republicii Federale Germania, în *Cauzele Solange I și II*, care a dezvoltat o jurisprudență elaborată prin care au condiționat prioritatea dreptului comunitar de asigurarea unei protecții eficiente a drepturilor omului.

În prezent, sediul materiei în ceea ce privește drepturile omului la nivelul Uniunii Europene îl constituie Art. 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană²⁰, acesta codificând jurisprudența anterioară a Curții de Justiție, valoarea Cartei având în mod indubitabil valoare de drept primar. Mențiunea aderării Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului creează premisele asigurării controlului jurisdicțional și au condus la reținerea teoriei protecției efective autonome a drepturilor omului²¹ în Uniunea Europeană, chiar de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Astfel, în cazul în care este chemată Curtea de Justiție a Uniunii Europene să se pronunțe asupra unei încălcări de către o instituție europeană, există, în prezent, temeiul legal și precedentele jurisprudențiale în baza cărora aceasta s-ar putea pronunța, existând, cel puțin teoretic, posibilitatea unui control ulterior din partea Curții Europene a Drepturilor Omului²².

În cea de-a treia ipoteză, în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene este chemată să se pronunțe asupra încălcărilor generate de implementarea ori aplicarea dreptului Uniunii Europene de către statele membre, relevant fiind faptul că Statele Membre joacă un rol important în implementarea dreptului Uniunii Europene. Aceasta este ipoteza clasică în materia jurisdicției Curții de la Luxembourg.

Ultima ipoteză are în vedere situația în care Curtea de la Strasbourg este chemată să se pronunțe asupra pretinselor încălcări aduse de către sau prin aplicarea dreptului Uniunii Europene. În contextul unei viitoare aderări a Uniunii Europene la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, este important de statuat că viitorul acord de aderare va trebui să stabilească asupra modului în care Curtea de Justiție a Uniunii va interacționa cu un sistem jurisdicțional extern, astfel încât Curtea să nu fie privată de competența sa de a răspunde, prin hotărârea prealabilă, chestiunilor trimise de aceste instanțe (ale statelor membre), ceea ce ar afecta trăsătura esențială a competențelor pe care Tratatul le conferă instituțiilor și Statelor Membre care sunt indispensabile pentru conservarea chiar a naturii dreptului Uniunii Europene²³.

O altă mențiune semnificativă în ceea ce privește accesarea Uniunii Europene la Convenție are în vedere Art. 263 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, privitor la acțiunea

în anulare²⁴. Există trei categorii de reclamații: *privilegiați*, *semiprivilegiați* și *neprivilegiați*. Cele mai semnificative probleme sunt ridicate de admiterea unei acțiuni introduse de un reclamant *neprivilegiat*, adică de o persoană fizică sau juridică. În conformitate cu reglementarea anterioară Tratatului de la Lisabona, respectiv Art. 240(3) din TCE, persoanele fizice și juridice puteau introduce acțiuni împotriva unui act dacă: a) era adresat acelei persoane; b) era adresat împotriva altei persoane, dar reclamantul arăta că actul este de interes direct și individual pentru el sau c) dacă actul este sub forma unui regulament și reclamantul arată că actul este de interes direct și individual pentru el.

Condiția intresului direct figurează și în actuala configurare a Art. 263(4). De exemplu, în cazul *International Fruit Company*²⁵, Curtea a considerat că există interes în situația adoptării unui regulament prin care se aprobau licențe de import, întrucât *măsurile de implementare* prin care statele membre decideau automat emiterea licențelor aprobate de Comisie nu lăsau nicio marjă de apreciere²⁶. În ceea ce privește interesul direct, aceste a primit o interpretare restrictivă în cazul *Plaumann*²⁷. În speță, reclamantul, importator de clementine, a atacat decizia Comisiei prin care aceasta refuza autorizarea suspendării taxelor pentru importul de clementine. Curtea a statuat că *persoanele altele decât cele către care decizia este adresată pot susține că au un interes individual numai dacă, datorită unor caracteristici care le sunt proprii, sau datorită unor circumstanțe care le diferențiază de toate celelalte persoane și, în virtutea acestor factori persoanele în cauză se disting în mod individual ca și cum ar fi însuși destinatarul actului*. În cazul respectiv, având în vedere că Plaumann era afectat de decizie ca importator de clementine, activitatea comercială ce ar putea fi practică potențial de orice persoană, și la orice moment, reclamantul nu era individualizat ca însuși destinatarul actului, acțiunea acestuia fiind declarată inadmisibilă²⁸.

În prezent, ca urmare a modificărilor aduse de tratatul de la Lisabona, cerința interesului individual este eliminată în ceea ce privește actele cu caracter normativ, și anume regulamentele, însă această cerință subsistă, și pe cale de consecință și condițiile restrictive expuse de Curte în cauza Plaumann, în ceea ce privește actele adresate altei persoane, în acest caz un reclamant fiind nevoit

să facă dovada unui interes nu doar direct, ci și individual, fapt ce este foarte dificil și îngreunează semnificativ accesul la instanță. Este interesant de urmărit cum ar putea fi soluționată o asemenea problemă ca urmare a aderării Curții de Justiție a Uniunii Europene la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, având în vedere că o asemenea situație ar genera o condamnare sigură pentru lipsa de acces la o instanță, în temeiul Art. 6.

În acest context, însăși condițiile restrictive impuse de Art. 263(4) constituie motivul real al poziției intransigente adoptate de instituțiile Uniunii, în special de către Comisie și de către Curtea de Justiție, în cadrul negocierilor referitoare la aderarea Uniunii la Convenție (în special prin propunerea de introducere a mecanismului *Timmermans* prin care s-ar asigura faptul conform căruia Curtea de Justiție ar avea ocazia să se pronunțe asupra unei cauze, în cazul în care nu a făcut-o în baza unei trimeri prealabile, chiar dacă o acțiune directă ar fi fost inadmisibilă)²⁹.

Totuși, inexistența în plan normativ a unei prevederi ori ajungerea la un compromis între instituțiile europene și Curtea de Strasbourg nu au împiedicat-o pe aceasta din urmă să se pronunțe în cauze unde erau incidente acte normative ori de implementare ale Uniunii Europene. Astfel, nu este necesar să așteptăm a șaptea rundă de negocieri și eventualul accept al Comisiei Europene și al Curții de Justiție pentru a analiza o asemenea situație, jurisprudență relevantă existând în domeniu încă din 1958, cauzele în materie preconizând rolul de *garant și control extern* ce ar urma să fie îndeplinit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în materie.

În cauza *X & X c. Germaniei*, Comisia Europeană a Drepturilor Omului (nu exista mecanismul actual prevăzut de Protocolul 11) a statuat că în ipoteza în care o *obligație internațională ar împiedica un stat membru al Convenției Europene a Drepturilor Omului să își îndeplinească obligațiile asumate, acel stat ar putea răspunde oricum pe tărâmul Convenției*. De asemenea, în cazul *M&Co c. Germaniei*, Comisia a statuat că *Statele membre răspund pentru toate pretinsele încălcări rezultând din acțiunile ori omisiunile organelor acestora, indiferent dacă aceasta este rezultatul aplicării dreptului intern al unui stat ori a necesității de a se conforma cu o obligație asumată în plan internațional*.

Comisia a statuat, de asemenea, că transferul de prerogative către o organizație internațională nu este incompatibilă *de plano* cu obligațiile asumate de un stat sub auspiciile Convenției, atât timp cât, în cadrul organizației, drepturile fundamentale ar primi un nivel *echivalent de protecție*³⁰.

Una dintre primele cauze asupra căreia s-a pronunțat Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ulterior Protocolului 11, a fost o cauză introdusă de o persoană fizică împotriva Regatului Unit, prin care aceasta contesta prevederile unui act legislativ al Comunităților Europene din 1976, având statutul unui tratat, prin care era reglementat mecanismul alegerilor pentru Parlamentul European. În raționamentul său, Curtea s-a raportat la condițiile restrictive impuse de Art. 230 din TCE, care permiteau introducerea unei acțiuni împotriva *dreptului secundar european*, și anume regulamentele ori directivele, însă nu permitea o acțiune în justiție în ceea ce privește *dreptul primar*, Curtea statuând că nu exista un remediu eficient accesibil reclamantei și că exista o încălcare a prevederilor Protocolului 1.

Cauza considerată centrală în analizarea problematicii interacțiunii dintre cele două Curți în materia drepturilor fundamentale este *cauza Bosphorus*. În speță, deși Curtea nu a considerat că există o încălcare a Art. 1 din Protocolul 1, aceasta a reafirmat conceptul expus în *M&Co c. Germaniei*, al *nivelului echivalent de protecție*, statuând că *prezumția existenței unui nivel echivalent de protecție poate fi răsturnată dacă se demonstrează ca protecția drepturilor garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului prezentau o carență/deficiență manifestă, caz în care rolul Curții Europene de instrument constituțional al ordinii publice europene ar avea precedent asupra bunei cooperări internaționale între instanțele Uniunii și Curte*³¹.

Problematica eficienței teoriei ierarhiei normelor în materia drepturilor fundamentale ale omului

În acest articol nu îmi propun să analizez stabilitatea construcției care este Uniunea Europeană, ori să analizez implicațiile planului de politică externă europeană în contextul crizei migrației, a crizei identitare a Uniunii Europene ori să pună în discuție validitatea conceptuală a *drepturilor omului*. Cu toate acestea, am amintit

despre drepturile omului ca *vector unificator* al construcției europene, și, în acest context, se poate ridica problema *teoriei ierarhiei normelor*. Ierarhia normelor este, cel puțin din punct de vedere teoretic, soluția pentru orice conflict normativ, fie el de drept intern, de drept internațional ori rezultatul unei concurențe de jurisdicții internaționale. Un exemplu relevant pentru a demonstra *mecanismul de funcționare al teoriei ierarhiei normelor* este acela al excepției de neconvenționalitate, excepție procesuală existentă în majoritatea sistemelor naționale ale Înalțelor Părți Contractante ale Convenției Europene a Drepturilor Omului. Astfel, în cazul lipsei de conformitate cu prevederile Convenției Europene, o normă devine inaplicabilă, Convenția având forță juridică superioară unei norme de drept intern, putând astfel *paraliza* aplicarea unei norme având forță inferioară. Supremația Convenției este statuată la nivel constituțional. Același mecanism este aplicabil în cadrul strict al dreptului intern. O prevedere constituțională va prevala asupra unei prevederi dintr-o lege organică, în caz de neconformitate, o prevedere dintr-o lege organică va prevala asupra prevederilor unui act administrativ etc. În cadrul ordinii juridice interne, teoria ierarhiei normelor este generatoare de ordine juridică. Același lucru este valabil dacă raportăm fiecare instrument internațional, luat individual, la prevederile dreptului intern.

Totuși, după cum am subliniat și prin jurisprudența citată anterior, rareori coeziunile dintre sistemele normative internaționale sunt atât de simple. Revenim la cauza *Bosphorus*, în care actul de implementare a unei sancțiuni impuse de Organizația Națiunilor Unite a îmbrăcat forma unui act al Uniunii Europene, problematica respectării drepturilor fundamentale fiind *filtrată* atât prin sита Uniunii, cât și aceea a conformității cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului. Este adevărat, poate această cauză nu apare ca îndeajuns de spectaculoasă, având în vedere că judecătorii de la Strasbourg nu au considerat că există o încălcare a prevederilor Art. 1 din Protocolul 1. Totuși, o asemenea ipoteză nu este imposibil de imaginat.

Ne putem concentra atenția, dincolo de cadrul strict academic al observării jurisprudenței și al analizării argumentelor curților, la comportamentul politic al statelor europene. Este un lucru cunoscut că Regatul Unit dorește să părăsească Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În

opinia publică britanică deja există o profundă reticență față de Curtea Europeană, fiind publicate numeroase articole în care aceasta este *acuzată* că într-o treime din hotărârile de condamnare date împotriva Regatului Unit, aceasta a dat câștig de cauză *teroriștilor, criminalilor și prizonierilor*³². Aceeași este și poziția statuată încă din 2015 a prim-ministrului, James Cameron, care propunea un plan foarte ambițios, prin care Regatul Unit nu doar să părăsească Curtea Europeană, ci și să abroge legislația în vigoare, în prezent, în materie în favoarea unui *British Bill of Rights*³³.

În acest context, trebuie să se analizeze ierhia normelor dintr-o altă perspectivă, și în acest sens, propunem o analiză tripartită asupra problemei. Pentru a garanta uniformitate și fluentă sistemului internațional de protecție a drepturilor omului, menționez următorul filtru de analiză:

Respectarea cerinței legalității (cerința kelsiană ori normativă), respectarea cerinței legitimității (cerința hegeliană ori morală), și nu în ultimul rând, respectarea cerinței eficienței.

Exercițiul vine ca o detaliere a metodei *Solange*, prin care se poate da prioritate numai acelui sistem, acelei norme ori acelei jurisdicții care asigură, cel mai înalt nivel de protecție în materia drepturilor fundamentale. Astfel, apare ușor de înțeles că, cel puțin în cadrul instanțelor europene ori a Curților internaționale, primele două cerințe apar ca îndeplinite *ab initio*, însă, criteriul fundamental va fi acela al eficienței. Astfel, dacă un cetățean al Uniunii Europene se poate adresa Curții de Justiție a Uniunii Europe cu o pretinsă încălcare a drepturilor sale, și această jurisdicție îi poate garanta respectarea celui mai înalt standard în materia protecției drepturilor omului, atunci, această instanță este competentă să soluționeze cauza. Dacă dimpotrivă, un standard mai ridicat este asigurat de către Curtea Europeană, atunci acesteia îi revine rolul deja consacrat de *garant constituțional* în materie.

În concluzie, se poate observa că jurisprudența, atât a Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și a altor instanțe, converge către această metodă de soluționare a conflictelor pozitive de competență ce pot apărea între mai multe *jurisdicții*, însă este o necesitate stringentă ca un mecanism de cooperare să fie detaliat și predictibil pentru justițiabil, astfel încât standardul european în materia protecției drepturilor omului să aibă un caracter unic, uniform și nondiscreționar.

NOTE:

1 *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată prin Rezoluția nr. 217 A (III) din data de 10 decembrie 1948 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, semnată de România la data de 14 decembrie 1955, când, prin Rezoluția nr. 955 (X) a Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite, a fost admisă în rândurile statelor membre.

2 *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială*, adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 2.106 (XX) din data de 21 decembrie 1965, intrată în vigoare la data de 4 ianuarie 1969, conform dispozițiilor art. 19. România a aderat la Convenție la data de 14 iulie 1970 prin Decretul nr. 345, publicat în „Buletinul Oficial al României“, Partea I, nr. 92 din data de 28 iulie 1970.

3 *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice* adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la data de 16 decembrie 1966, intrat în vigoare la data de 23 martie 1976, cf. art. 49, pentru toate dispozițiile cu excepția celor de la art. 41, care au intrat în vigoare la data de 28 martie 1966, pe care România la ratificat prin Decretul nr. 212 din data de 31 octombrie 1974, publicat în „Buletinul Oficial al României“, Partea I, nr. 146 din data de 20 noiembrie 1974.

4 *Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, adoptat și deschis spre semnare prin Rezoluția nr. 2.200 A (XXI) a Adunării generale a Națiunilor Unite la data de 16 decembrie 1966, intrat în vigoare la data de 3 ianuarie 1976, cf. dispozițiilor art. 27, pe care România l-a ratificat prin Decretul nr. 212 din data de 31 octombrie 1974, publicat în „Buletinul Oficial al României“, Partea I, nr. 146 din data de 20 noiembrie 1974.

5 *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*, adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 34/180 din data de 18 decembrie 1979, intrată în vigoare la data de 3 septembrie 1981, conform dispozițiilor art. 27(1), România a ratificat Convenția la 26 noiembrie 1981 prin Decretul nr. 342, publicat în „Buletinul Oficial al României“, partea I, nr. 94 din 28 noiembrie 1981.

6 *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime*, inumane sau degradante, adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 39/46 din data de 10 decembrie 1984, intrată în vigoare la data de 26 iunie 1987 conform dispozițiilor art. 27(1), Convenție la care România a aderat la data de 9 octombrie 1990, prin Legea nr. 19, publicată în „Buletinul Oficial al României“, Partea I, nr. 112 din data de 10 octombrie 1990.

7 *Convenția cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la data de 29 noiembrie 1989, intrată în vigoare la data de 2 septembrie 1990, pe care România a ratificat-o prin Legea nr. 18/1990, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 109 din data de 28 septembrie 1990, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 314 din data de 13 iunie 2001.

8 Părțile unui diferend pot recurge la reglementarea judiciară prin următoarele modalități: *clauză compromisorie*, reprezentată, de regulă, de un articol (sau câteva articole), incluse într-un tratat bilateral sau multilateral, care are în

vedere un potențial viitor diferend; acrod compromisoriu (compromis), care este un tratat încheiat între părțile unui diferend deja declanșat.

9 Bogdan Aurescu, *Sistemul jurisdicțiilor internaționale*, Editura C.H. Beck, București, 2013.

10 A se vedea cauza *Valentin Câmpeanu împotriva României*.

11 Martin Francisco Forrest, Stephen J. Schnably, Richard J. Wilson, Jonathan S. Simon, *International human rights and humanitarian law, Treaties, cases and analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

12 A se vedea cauza *Valentin Câmpeanu împotriva României*.

13 Tony Judt, *Postwar – A History of Europe since 1945*. Text original: *Quite unthinkable just a few short decades before was Europe's emergence in the dawn of the 21st century as a paragon of international virtues: a community of values and a system of interstate relations held up by Europeans and non-Europeans alike as an exemplar for all to emulate*, Penguin Press, New York, 2005.

14 Douglas-Scott Sionaidh, *A Tale of Two Courts – Luxembourg, Strasbourg and The Growing European Human Rights Aquis*, *Common Market Law Review* 43, 2006, pp. 629-665.

15 Pentru mai multe detalii privitoare la Tratatul CEE și la tratatele modificatoare subsecvente, a se vedea <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=URISERV:xy0023>, accesat la 03.08.2015.

16 Cauza 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH împotriva Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, Repertoriul CJUE 1125, 1970.

17 Cauza 26/62, *N.V. Algemene Transport- En Expeditie Onderneming Van Gend & Loos împotriva Nederlandse Administratie der Belastingen (Administrația fiscală olandeză)*, 1963; Repertoriul CJUE 1, 2 CMLR, 105 și Cauza 6/64, *Flaminio Costa împotriva E.N.E.L.*, Repertoriul CJUE 585, 3 CMLR, 425, 1964.

18 Douglas-Scott, 2006.

19 *Dunneon c. Irlanda*, hot. din 22 octombrie 1981.

20 Articolul 6 (ex-articolul 6 TUE).

(1) Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor.

Dispozițiile cuprinse în Cartă nu extind în niciun fel competențele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate.

Drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Cartă se interpretează în conformitate cu dispozițiile generale din titlul VII al Cartei privind interpretarea și punerea sa în aplicare și cu luarea în considerare, în mod corespunzător, a explicațiilor menționate în Cartă, care prevăd izvoarele acestor dispoziții.

(2) Uniunea aderă la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Competențele Uniunii, astfel cum sunt definite în tratate, nu sunt modificate de această aderare.

(3) Drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și astfel cum rezultă din traducere.

21 Ion Gâlea, *Tratatele Uniunii Europene. Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2012.

22 Deși prevăzută expres în textul Art. 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană, aderarea Uniunii Europene la Convenția Europeană nu a avut loc până în prezent. Ultima propunere a fost respinsă prin Decizia Curții Europene de Justiție din 18 decembrie 2014.

23 Aurescu, 2013.

24 Articolul 263 (ex-articolul 230 TCE).

Curtea de Justiție a Uniunii Europene controlează legalitatea actelor legislative, a actelor Consiliului, ale Comisiei și ale Băncii Centrale Europene, altele decât recomandările și avizele, și a actelor Parlamentului European și ale Consiliului European menite să producă efecte juridice față de terți. Aceasta controlează, de asemenea, legalitatea actelor organelor, oficiilor sau agențiilor Uniunii destinate să producă efecte juridice față de terți.

În acest scop, Curtea are competența să se pronunțe cu privire la acțiunile formulate de un stat membru, de Parlamentul European, de Consiliu sau de Comisie, pentru motive de necompetență, de încălcare a unor norme fundamentale de procedură, de încălcare a tratatelor sau a oricărei norme de drept privind aplicarea acestuia ori de abuz de putere.

În aceleași condiții, Curtea are competența să se pronunțe cu privire la acțiunile formulate de Curtea de Conturi, de Banca Centrală Europeană și de Comitetul Regiunilor, care urmăresc salvagardarea prerogativelor acestora.

Orice persoană fizică sau juridică poate formula, în condițiile prevăzute la primul și al doilea paragraf, o acțiune împotriva actelor al căror destinatar este sau care o privesc direct și individual, precum și împotriva actelor normative care o privesc direct și care nu presupun măsuri de executare.

Actele de constituire a organelor, a oficiilor și a agențiilor Uniunii pot să prevadă condiții și proceduri speciale privind acțiunile formulate de persoanele fizice sau juridice împotriva actelor acestor organe, oficii sau agenții care sunt destinate să producă efecte juridice față de ele. C 83/162 Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 30.3.2010 RO 162 Tratatate consolidate.

Acțiunile prevăzute de prezentul articol trebuie formulate în termen de două luni, după caz, de la publicarea actului, de la notificarea acestuia reclamantului sau, în lipsă, de la data la care reclamantul a luat cunoștință de actul respectiv.

25 Cauza 41-44/70, *NV Internațional Fruit Company împotriva Comisiei*, Repertoriul CJUE 411, 1971.

26 Gâlea, 2012.

27 Cauza 25/62, *Plauman & Co. Împotriva Comisiei*, Repertoriul CJUE 95, 1963.

28 Lavranos Nikokaos, *Regulating competing jurisdictions among international courts and tribunals*, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2008.

29 *Ibidem*.

30 Douglas-Scott, 2006.

31 Lavranos Nikokaos, *op.cit.*

32 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3201918/One-three-cases-lost-Britain-European-Court-Human-Rights-brought-terrorists-prisoners-criminals.html>, accesat la 18.03.2017.

33 <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/conservative/11840747/Camerons-plan-to-leave->

ECHR-encourages-Putin-says-EU-chief.html, accesat la 18.03.2017.

BIBLIOGRAFIE

Aurescu Bogdan, *Sistemul jurisdicțiilor internaționale*, Editura C.H. Beck, București, 2013.

Douglas-Scott Sionaidh, *A Tale of Two Courts – Luxembourg, Strasbourg and The Growing European Human Rights Aquis*, Common Market Law Review, 2006.

Gâlea Ion, *Tratatele Uniunii Europene. Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2012.

Judt Tony, *Postwar – A History of Europe since 1945*, Penguin Press, New York, 2005.

Lavranos Nikokaosn, *Regulating competing jurisdictions among international courts and tribunals*, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2008.

Martin Francisco Forrest, Stephen J. Schnably, Richard J. Wilson, Jonathan S. Simon, *International human rights and humanitarian law. Treaties, cases and analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.